Henrik Meinander

GUSTAF MANNERHEIM

Aristokraat maavillases

Soome keelest tõlkinud Andres Adamson

ARGO

Tõlgitud teosest:

Henrik Meinander
Gustaf Mannerheim – Aristokraatti sarkatakissa
Otava, 2017

Toimetanud Sven Maanso
Kujundanud Kaspar Ehlvest
Küljendanud Erje Hakman

Original title: Mannerheim – aristokrat i vadmal
© Henrik Meinander, 2017
Published originally in Swedish by Otava
Published by agreement with Helsinki Literary Agency (Helsinki, Finland)

Kaanekujundus © Otava, 2017
Tõlge eesti keelde © Andres Adamson ja kirjastus Argo, 2018
Kõik õigused kaitstud

www.argokirjastus.ee

ISBN 978-9949-607-52-5

Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

SISUKORD

Eessõna 7

1. Lapsepõlv ja noorus **11**

Murrangute aeg 11

Kadetina Haminas 20

Tulevane ratsaväeohvitser 29

2. Keisririigi mees **39**

Ihukaardiväelane ja pereisa 39

Kroonimisest kriisini 48

Vene-Jaapani sõda 57

3. Ohvitserikarjäär **69**

Luurajana Kesk-Aasias 69

Poola idüll 78

Maailmasõda 86

4. Ahelreaktsioon **97**

Kontrrevolutsionäär 97

Saksamaa käsu all 108

Riigihoidja 116

5. Härrasmees **127**

Mõnus elu 127

Aristokraadi pärastlõuna 136

Hall kardinal 145

6. Tormihoiatus **153**
Hitleri pommuudised 153
Ahvenamaa suurpoliitikas 162
Ajaloo kättemaks 171
7. Talvesõda **181**
Ülemjuhataja 181
Põhjamaine ettur 189
Õppetunde ja järelmeid 198
8. Relvavennad **209**
Soome rindeosa 209
Võimumänge ja vaevusi 218
Valulik eraldumine 228
9. Vastutus ja pärand **237**
President 237
Memuaarid 247
Hüvastijätt 256
10. Järelmaailm **265**
Uurimine 265
Ajaloopoliitika 273
Müütide Mannerheim 281
Kirjandust **286**
Isikunimede register **298**

EESSÕNA

Igal raamatul on oma lugu. See siin sai alguse mõne aasta eest Helsingi Börsiklubis lõunasöögil Soome kirjastusala *grand seigneur*'i, professor Heikki A. Reenpääga (snd 1922). Juba enne kui jõudsime pearoani, tegi ta ettepaneku, et kirjutaksin Gustaf Mannerheimist uue eluloo laiale publikule. Mõte polnud mulle päris võõras, sest olin ligi kolmekümne aasta vältel Mannerheimi uurinud ning temast kirjutanud ja loenguid pidanud. Kuni selle hetkeni olin asja siiski pidevalt edasi lükanud, sest ei tundnud end selleks nõudlikuks ülesandeks küps olevat. Arvatavasti oleksin mõelnud samamoodi kogu oma elu, kui julgustus poleks tulnud just Heikki A. Reenpäält, kes osales juba 1950. aastail marssali mälestuste väljaandmises kirjastuses Otava. Hiljem on Otava ja Reenpää avaldanud veel mitmeid raamatuid Mannerheimist ja seepärast ei suutnud ma lõpuks kiusatusele vastu panna. Tahtsin ühineda selle kirjastuse Mannerheimi autorite pika ketiga, mille esimene lüli polnud ei enamat ega vähemat kui marssal ise.

Nüüd on raamat valmis ja on põhjust lugejale meenutada, et see on eelkõige minu tõlgendus Mannerheimist ja tema ajastust. Olen oma ajaloolasekarjääri ajal õpetanud lugematutes allikakriitika seminarides ning raamatut kirjutades olen püüdnud arvestada sel

teemal tehtud uusimate uurimustega võimalikult tähelepanelikult ja õiglaselt. Sellest hoolimata põhinevad raamatu vaatenurk ja järeldused vältimatult minu enda taustal ja kogemustel, mille hulka kuulub muu hulgas see, et töötasin 1990. aastail Helsingis Mannerheimi muuseumi intendandina. Töö muuseumis näitas mulle, kui jõulisi seisukohti ja kirgi äratab marssal tänini nii teadlaste kui ka laia publiku seas. See kogemus tegi mulle selgeks, et Mannerheimi tasakaalustatud eluloo kirjutamine nõuab muudki kui süvenemist Soome sõja- ja poliitilisse ajalukku. Et mõista, kuidas Mannerheim mõtles ja tegutses ning kuidas tema kaasaegsed temasse suhtusid, tuleb tema 83 aasta pikkust elu vaadelda osana laiemast ajastupildist mitmekülgses geopoliitilises, kultuurilises ja sotsiaalses raamistikus. See mõte oli selle raamatu kirjutamise lähtepunkt. Et elulugu tuleks kompaktne ja kergesti loetav, kuid samas hõlmaks teemat piisavalt, olen siiski pidanud välja jätma paljusid marssali elukäigu detaile ja perioode, millele varasemates biograafiates on tähelepanu pööratud. Sel teemal varem tehtud uurimistöö, millele see raamat tugineb, on esitatud raamatu lõpus kirjandusloetelus peatükiti.

Režissöör Aku Louhimiehe uus ekraniseering Väinö Linna sõjaromaanist „Tundmatu sõdur" esilinastub 2017. aasta sügisel. Paljud on juba jõudnud kuulutada selle filmiprojekti vananenuks ja mittevajalikuks. Tegelikkuses on ainus moodus klassikat elus hoida söandada seda Louhimiehe moel uuesti tõlgendada. Minu meelest käib see ka Soome ülekaalukalt tuntuima sõjamehe Mannerheimi kohta, kelle elutöö on soomlaste kollektiivse identiteedi mõistmise seisukohast niisama oluline kui romaan „Tundmatu sõdur".

Tahangi soojalt tänada Heikki A. Reenpääd tema julgustuse eest üldse tööle hakata. Ühtlasi tänan Otava aimeraamatute toimetuse juhti Eva Reenpääd, toimetajaid Nina Edgren-Henrichsoni ja Päivi Ylöstalot ning raamatu soome keelde tõlkinud Kari Koske

ladusa koostöö eest. Nagu sageli varemgi, on minu kolleegid ja sõbrad professorid Matti Klinge ja Markku Kuisma ning doktor Rainer Knapas olnud käsikirja tähelepanelikud esmalugejad, mille eest olen endist viisi väga tänulik.

Kulosaares 5. veebruaril 2017
HM

Louhisaare häärber, Gustaf Mannerheimi sünnikodu.
Museovirasto / P. O. Welin

1.

LAPSEPÕLV JA NOORUS

Murrangute aeg

„Kell ¼ pärast 7 õhtul sai Hélène terve poja," raporteeris Louise von Julin lähisugulastele pärast kasutütre kolmandal sünnitusel osalemist 4. juunil 1867. Vanaema oli vastsündinut pesnud ja kirjeldas teda „pai ja meeldivana", millisena poissi hiljemalt otseselt tundma ei õpitud, kuid see on hea meeldetuletus sellest, kuidas me kõik oleme oma elu alguses alles valged lehed. Sünnitus leidis aset Louhisaare mõisahäärberis Päris-Soomes, uhkes 17. sajandil ehitatud kivilossis, mis oli alates 1790-ndatest kuulunud Mannerheimide aadlisoole. Ehkki sünnitus sujus hästi, oli meeleolu rõhutud, sest vastsündinu tädi oli veidi varem omal sünnitusel surnud. Seepärast peeti ristimistalitus kolm nädalat hiljem jaanilaupäeval vaid perekonnaringis, ainsa vaderina juures emaema.

Hélène Mannerheim kurtis kirjas oma Rootsis elavale õele, et „peaaegu mitte keegi ei rõõmustanud" poja sünni üle, kuid hiljem sai poisile osaks rohkem kuulsust ja ülistamisi kui kellelegi teisele kogu Soomes 20. sajandi jooksul. Tema nimeks sai Carl Gustaf Emil. Kaks esimest nime olid kuulunud tema mitmele esiisale. Viimase sai ta ema vanima venna, tehaseomaniku Emil Lindsay von Julini järgi, kes hiljem üritas juhatada õepoega õigele teele briti kirjandusest

ammutatud moraalitarkuste varal. Mannerheim oleks võinud ilmuda siia ilma õnnelikumal ajal. Siiski oli ta kahtlemata sündinud hõbelusikas suus ja hiljem rabeles ta elus nii mõnestki täbarast olukorrast välja onude raha ja nende tutvuste abil, mida tema aadlikest sugulastel oli ennekõike impeeriumi pealinnas Peterburis.

Ärme siiski kiirustame sündmustest ette, vaid vaatleme esmalt, millised olid maailm ja Soome 1860. aastate keskel. Kõlab ehk lahtisest uksest sissemurdmisena nimetada neid aastaid murranguajaks, kuid seda need nii mitmeski mõttes olid. 1850-ndail mahapeetud Krimmi sõja järel oli Suurbritannia võtnud Venemaalt Euroopa juhtiva suurriigi positsiooni. Kahe järgnenud aastakümne jooksul laienes Briti impeerium kiiremini kui kunagi varem tänu oma tehnilisele ja sõjalisele ülekaalule ning samal ajal levisid brittide leiutised ja ühiskondlikud ideaalid üle Euroopa. Juhtiva tööstus- ja koloniaalriigina kaitses Suurbritannia ühtlasi kogu maailmas innukalt vabakaubandust ja liberaalset ühiskonda, milles kodanikel oleks eneseväljendus- ja ühinemisvabadus ning üha enamatel peale selle veel hääleõigus.

Mannerheimi sünniaastal viidi Suurbritannias ellu parlamendireform ja hääleõigust laiendati tunduvalt. Muutused ei veennud siiski sugugi sotsialist Karl Marxi, kes oli pagenud Saksamaalt Inglismaale ja kelle teose „Kapital" esimene ja selgelt olulisim osa ilmus samuti just aastal 1867. Ajakirjanduse areng lõi eeldused selleks, et 1860. aastatel tõusis lausa plahvatuslikult esile uusi mõtteid ja ideaale sellest, milline võiks olla ja milline peaks olema tulevikuühiskond. Enamikku uuendusmeelseid ühendas vabadusaade, kuid arvamused hakkasid aina enam lahku minema selles, kas eesmärgiks oli isikuvabadus, rahvaste vabadus või majandusvabadus.

Kõikjal Euroopas ja Põhja-Ameerikas paigutati tollal aina enam ressursse raudteedesse, tööstusse ja aurulaevadesse. Veebruaris 1867 läbisid esimesed laevad prantslaste ehitatud Suessi kanali. Kanali-

kompanii osteti peagi brittide omandusse ja uus laevamarsruut tugevdas varasemast veelgi rohkem Euroopa koloniaalriikide haaret Ida-Aafrikas ja Aasias. Veel peab mainima Pariisi maailmanäitust, mis avati aprillis 1867 ja millel pääsesid Vene paviljonis oma väljapanekutega esinema ka Soome eksponendid. Samal päeval, kui Mannerheim sündis, ilmus Helsingfors Dagblad'is pikk reportaaž maailmanäitusest. Selles pöörati eriti tähelepanu „Prantsusmaa töörahva sotsiaalsetes, moraalsetes ja füüsilistes oludes toimunud arengu" näitlikule esitlusele.

Samas kõnelesid Soome tagasihoidlikud tooted ja taiesed oma keelt. 1860-ndate keskel oli Soome üks Euroopa vaesemaid maid. Olukorda halvendas veelgi see, et aastail 1865–1868 tuli Euroopa põhjaosas üle elada mitu väga külma suve. Need tekitasid ikaldusi, näljahäda ja nakkushaigusi ning lõpuks suure suremuse (umbes 150 000 ohvrit) eelkõige just kapitali puudumise all kannatanud kolkalikus Soomes. Samal ajal kui maailmanäituse vitriinides võis imetleda väga mitmesuguseid maiuseid, kasvas toiduainete puudus Soome maapiirkonnis täielikuks humanitaarkatastroofiks. 1867. aasta kevad algas erakordselt hilja, kuid juba augustis kannatasid põllud karmide öökülmade all ja varase talve tõttu ei jõudnud välismaalt toodav vili, mille senat (Soome suurvürstiriigi valitsus) oli lõpuks ostnud samuti välismaalt laenatud raha eest, enne kohale, kui kogu laevaliiklus jäässe takerdus.

Oli kui saatuse iroonia, et suurim süüdlane riigivõimu hukatuslikus venitamises oli J. V. Snellman, senati rahandustoimkonna juht, kel oli eelnenud aastail õnnestunud läbi suruda mitmeid Soome arengu seisukohast määravaid otsuseid ja uuendusi. 54 aastat kestnud ootamise järel oli Vene keiser nõustunud sellega, et Soome seisuslik maapäev hakkas alates 1863. aastast regulaarselt koos käima. Tolsamal aastal andis keiser samuti Snellmani algatusel määruse, mille kohaselt soome keel pidi muutuma 20 aasta

pärast rootsi keelega võrdseks asjaajamiskeeleks. Samal ajal hakati maa koolisüsteemi ulatuslikult moderniseerima ning Soome just kasutusele võetud oma raha (mark ja penn) seoti rubla asemel rahvusvahelise hõbedastandardiga.

Kõik need reformid kõigutasid tuntavalt vana seisuseühiskonda, milles mitmed Mannerheimide suguvõsa varasemad sugupõlved olid tõusnud olulistele positsioonidele. Suguvõsa esiisaks peetakse Hamburgi kaupmeest Henning Marheini, kelle 1618 sündinud poeg Hinrich kolis elama Rootsi suurriiki. Alul hakkas ta kaupmeheks Gävles ja suundus hiljem Stockholmi, kus ta elatas end raamatupidajana. Suguvõsa kaks järgmist põlvkonda edenesid seisuseühiskonna hierarhias kiirkorras. Poeg Augustin aadeldati aastal 1693 teenete eest Karl XI reduktsiooni läbiviimisel Balti provintsides, ja aastal 1718 sai tema poeg, kindral Gustaf Henrik Mannerheim vabahärra tiitli teenete eest Suures Põhjasõjas. Ka kahte järgmisse sugupõlve kuulus teenistuses edasijõudnud ohvitsere.

Kui Venemaa vallutas aastail 1808–1809 Soome, osales Gustaf Henrik Mannerheimi pojapoeg Carl Erik, kes oli 1790-ndail ostnud Louhisaare mõisa, keskses rollis läbirääkimistel, millel määratleti Soome positsioon impeeriumis autonoomse suurvürstiriigina. Ta määrati ka maa esimese senati koosseisu, mida alul nimetati valitsuskantseleiks, ja tõsteti aastal 1824 krahviks. Krahvitiitel kuulus sealtpeale suguvõsa peamehele ehk iga sugupõlve vanimale meessoost esindajale.[1] Nii sai Mannerheimidest üks neid kõrgaadli-

[1] Teistsuguse, Saksa ja Vene aadlitiitlite omistamise ja kandmise korraga tuttavamale eesti lugejale tuleb küllap seletada, et Soomes kehtis Rootsi süsteem, mille kohaselt kõrgaadlitiitlid olid ja on n-ö personaalsed. Krahvitiitel pärandub seetõttu vaid ühele suguvõsaliikmele, ülejäänud on vabahärrad (parunid). See tiitel liigitub Soomes/Rootsis küll samuti pigem kõrgaadlisse, igal juhul lihtaadlist kõrgemale (meil siin, tollastes Balti kubermangudes, mitte). Krahvi abikaasa oli küll igapäevases suhtluses viisakusavaldusena krahvinna ja tema lesk leskkrahvinna, kuid nt krahvitare ei saanud Soomes/Rootsis puhtpõhimõtteliselt olla seoses krahvitiitli piirdumisega suguvõsapea ja tema otsese pärijaga ning selle pärandumisega vaid meesliinis. *Tlk*

perekondi, kes juhtisid suurvürstiriiki kord kõrgetel ametikohtadel, kord omavaheliste abieluliitude kaudu. Nii kestis kuni 1860. aastateni, mil hakkas koos käima maapäev ja hakati järk-järgult loobuma aadliprivileegidest.

Kui Euroopas puhuvad muutuste tuuled tasahilju Soomeni ulatusid, kaotasid vägevad aadlisood üksteise järel oma ühiskondliku positsiooni ja varanduse. Carl Erik Mannerheimi pojast Carl Gustafist sai maahärra (maakonna, lääni kuberner) ja Viiburi õuekohtu president, kuid pojapoeg Carl Robert rikkus oma maine Peterburi võimumeeste silmis 1850-ndate lõpus, kui ta liitus valitsust kritiseerinud liberaalsete ringkondadega ja kaotas sellega võimaluse edukaks ametnikukarjääriks. Selle asemel proovis Carl Robert õnne ettevõtjana metsatööstuses, mis tegi just oma esimesi samme.

Nagu paljudel tema seisusekaaslastel, polnud Carl Robertil siiski ühtegi neist omadustest, mida edukalt kapitalistilt ja töösturilt nõuti. Tema liberaalne noorussõber ja seisusekaaslane Anders Ramsay jutustas palju hiljem oma mälestusteraamatus „Muistoja lapsen ja hopeahapsen" (umbes: Mälestusi lapsepõlvest ja hallpeaajast) avameelselt, kuidas tal endal õnnestus lausa kahel korral suur ettevõte pankrotti ajada. Carl Roberti olukorda halvendas veel see, et peale ebaõnnestunud investeeringute ja pooleli jäänud ettevõtmiste sattus ta ka hasartmänguvõlgadesse, ja osalt seetõttu tuli tal alates 1866. aastast hakata üksteise järel müüma nii enda kui ka naise kaasavaraks saadud mõisaid. See keeris kiirenes neliteist aastat hiljem täielikuks katastroofiks, mis neelas kogu perekonna.

Hélène von Julini vennad ja muud sugulased ei osanud kindlasti ette kujutada, et kõik nõnda halvasti lõpeb, ehkki nad olid 1862. aasta sügisel veidi kõhelnud, kas heaks kiita Hélène abielu innukalt kosinud noore krahv Mannerheimiga. Carl Robert oli kahtlemata esinduslik ja hurmav, kuid tuntud ka liigse avameelsusega poliitilistes küsimustes ja raiskava elustiili poolest. Selline tegelane ei sobinud

säästlike Julinite eluviisiga, kes olid rohkem kaupmehed ja töösturid kui seisuseühiskonna ülemkihti kuulujad, olgugi et perekond oli 1840-ndate lõpus aadeldatud. Neil oli Lääne-Uusimaal metallitehaseid, masinatöökodasid ja maavaldusi, mis töötasid tulemuslikult ja tõid kasu kogu ümbruskonnale. Hélène sai siiski oma tahtmise ja noorpaari pulmad peeti 1862. aasta viimastel päevadel Fiskarsi tehase juurde kuulunud esinduslikus häärberis hulga kõrgete ametimeeste ja liberaalsete kultuuritegelaste seltskonnas.

Sellised sünnipära ja raha abielud olid pealegi tavalised ka Soomes, ja kui liit õnnestus, sai kumbki suguvõsa sellest kasu. Alul tunduski Hélène ja Carl Roberti abielu vastavat noorpaari romantilistele ootustele. Pere kasvades viibis naine aina enam Louhisaare lossis, mis püsis Mannerheimide klanni kogunemispaigana ja kuhu ka Hélène sugulased meeleldi külla tulid, nagu siis, kui emaema Louise osales 1867. aasta külmal varasuvel pere kolmanda lapse Gustafi sünnitusel. Lastekarja vanim liige oli aastal 1863 sündinud Sophie, kel tuli juba varakult kanda suurt vastutust nooremate õdede-vendade eest. Kaks aastat hiljem sündis poeg Carl, kes sai isa kombel krahvitiitli, siis tuli Gustaf ja tema järel aastail 1868–1873 veel neli last: Johan, Eva, Annica ja August.

Mannerheimi lapsepõlve Louhisaares kirjeldatakse pea kõigis tema elulugudes idüllilises sõnastuses. Kuid milline tema lapsepõlvemaastik välja nägi? Kolmekordses kivilossis ja selle juurde kuuluvais pööningu- ja keldriruumides elas peale suurpere ja külaliste ka teenijarahvas. Sisustus oli tolle perioodi mõisahäärberitele tüüpiline. Mitmetelt sugupõlvedelt päritud mööbliesemed, maalid ja majapidamisriistad ning nende seas üksikud esemed, mis kõnelesid nende omanike huvidest ja iseloomust. Carl Roberti puhul oli selleks eelkõige uhke kunstikogu, milles oli oma aja juhtivate kodumaiste kunstnike maale. Peahoone rangelt sümmeetrilise, kirdepoolse sissekäigu vastukaaluks laius lossi edelaküljel

Heas tujus vennad krahv Carl ja vabahärra Gustaf Mannerheim aastal 1884.
Mannerheim-museon kuva-arkisto

Inglisestiilis iluaed ja pargi taga aimus Louhisaarenaukko, lai saartega laht, kus lapsed suviti meeleldi ujusid, sõudsid ja purjetasid.

Gustafi ägedast, peaaegu hulljulgest loomusest jutustatakse mitmeid lugusid. Tuleks siiski küsida, kas ta erineski nii väga teistest omaealistest tervetest ja oma piire kompivatest poistest. Ehk oli tema põikpäisus vahend tasakaaluka loomuse poolest kiidetud vanema venna Carli varjust väljapääsemiseks. Võib-olla võttis ta eeskuju isalt, kelle elav, kuid samas ebastabiilne temperament erines kardinaalselt ema stabiilsest ja vastutulelikust olemusest. Või siis oli isa lihtsalt liiga harva kodus, et poistesse distsipliini sisendada. Tagantjärele meenutasid õed-vennad lapsepõlve Louhisaares tänumeeles ja tõstsid alati esile mälestust emast, kelle armastusest jätkus juttu kõigil.

Isa osast mindi sellega seoses mööda paljukõneleva vaikusega. Iseloomulik küll, aga ka Mannerheim otsustas alustada oma mälestusi aastast 1882, kui algas ta sõjaväeline karjäär. Palju hiljem kirjutas Gustafi noorem vend Johan oma mõrsjale, et nende vanemate abielu oli tema lapsepõlve aegadel kohutavalt ebaõnnestunud: „Ise ei tahaks ma mingi hinna eest kogeda sellist viletsust, nagu lapsena nägema pidin." Johan ja tema kihlatu võtsidki sellest õppust ja elasid hiljem õnnelikult Rootsis Ida-Götamaal asuvas mõisas. Teistel lastel ei õnnestunud traumaatilist kogemust vanemate kurnavast kooselust niisama hästi oma meeltest pühkida, seda enam, et Carl Robertil õnnestus hävitada mitme sugupõlve vältel kogutud varandus ja maine sellisel määral, et pere lagunes. Sügavaimad jäljed jättis see Sophiesse ja Gustafisse, kes mõlemad sõlmisid lühikeseks jäänud abielu ega abiellunud hiljem enam uuesti.

1879. aasta sügisel põgenes pankrotistunud Carl Robert koos armukese Sofia Nordenstamiga Pariisi. Oma iseloomule truuks jäädes ei liigutanud ta sõrmegi temast maha jäänud segaduse korrastamiseks. Aasta hiljem pandi kogu tema allesjäänud vara oksjonile, et võlausaldajad saaksid vähemalt midagi oma nõudmiste katteks.

Õnneks suutis Carl Roberti õde Eva Vilhelmina Mannerheim lunastada Louhisaare oma valdusse, nii et õed-vennad võisid edaspidigi veeta oma suved lossis, kuid see oli muidugi nõrk lohutus. Hélène-proua ja nooremad lapsed pidid kolima emaemale kuulunud Sällviki mõisa Pohja vallas Raasepori lähedal ning vanemad lapsed käisid edasi koolis Helsingis ja Haminas.

Gustafi riiakas käitumine oli nimelt äratanud tähelepanu ka pärast seda, kui ta alustas aastal 1874 Helsingis kooliteed, ja kui ta oli käinud mõne aasta hinnatud *Helsingfors lyceum*'is, mida kutsuti vahel ka Bööki kooliks, visati ta 1879. aasta sügisel koolist välja selle eest, et ta oli koos kambajõmmidega linnas mitu akent lõhkunud. Seetõttu saadeti Gustaf Helsingist Haminasse, kus ta õppis paar aastat kohalikus põhikoolis (*oppikoulu*) ja pääses siis 1882. aasta suvel toimunud eksameil samas linnas tegutsenud kadetikooli. See ei olnud ühes 19. sajandi Soome aadliperes sugugi ebatavaline või halvaks peetud lahendus, eriti siis mitte, kui suguvõsas oli ohvitseritraditsioone või see oli vaene ja kui poeg oli lisaks osutunud tsiviilhariduse jaoks liiga distsiplineerimatuks. Hamina kadetikooli tegutsemise ajal aastail 1818–1903 õppis seal umbes 3000 aadlinoorukit, nii et suurem osa kooli kokku 4000 lõpetanust oli aadlitaustaga. Kokku umbes 500 soomlast tõusid keiserlikus armees ja laevastikus kindraliks või admiraliks.

Küllap pole juhus, et Gustafi halb käitumine muutus just 1879. aasta sügisel sedavõrd halvaks, et ta *Helsingfors lyceum*'ist välja visati, sest just tol sügisel jättis tema pankrotistunud isa pere saatuse hooleks. Ja sedamööda, nagu oldi sunnitud perekonna vara ära müüma ja levisid kuuldused Carl Roberti ettevõtmistest Pariisis, kasvas sotsiaalne surve liiga suureks Hélène jaoks, kes suri 1881. aasta jaanuaris südamehaiguse tüsistustesse. On räägitud, et lapsed võtsid Carl Roberti avasüli vastu, kui too tuli Hélène matustele. Ent kui isa abiellus mõne aasta pärast oma armukesega ja naasis koos temaga

Soome, oli eriti vanim poeg Carl isas nii pettunud, et halvustas teda kogu elu. Kuulujuttude põhjal oli poistel kombeks kutsuda isa seljataga krahviseaks.

Tuleb siiski lisada, et Gustaf ei suhtunud kadunud isasse niisama hukkamõistvalt. Ilmselt oli neil omaendi nurjumiste ja vigade tõttu kergem teisele andeks anda. Isa asutas kojutuleku järel uue ettevõtte, mis tegutses välismaiste kontorivahendite tootjate esindajana ja tekitas talle ajapikku küllaldase elustandardi. Isa ja poeg kohtusid meeleldi, kui Gustaf Helsingis käis, ja nad kirjutasid regulaarselt teineteisele. Kirjavahetusest ilmneb, et isa kiitis heaks poja sõjaväelasekarjääri Venemaal, ehkki see oli aina enam vastuolus tema ja ta teiste poegade liberaalse ja põhiseadusliku hoiakuga.

Kadetina Haminas

Stig Jägerskiöld väidab oma mahukas Mannerheimi eluloos, et Gustaf oli oma isa tõeline poeg ses mõttes, et püsis kogu elu südamelt põhiseadusliku ja liberaalse patrioodina, mis sest, et ütles hiljem end olevat vankumatult ustav keisrile. John Screen, kes on samuti kirjutanud Mannerheimist suurepärase biograafia, ei ole selles sama kindel. Kuid ka tema püüab nii hästi kui võimalik näidata, et Mannerheimid käsitlesid omavahelisi vastuolusid mõistlikult ja analüütiliselt. On siiski põhjust küsida, ega nii Jägerskiöld kui ka Screen püüa liialt leida sellist seletust, mis toetaks ettekujutust Mannerheimi tulevasest tähendusest iseseisva Soome tähtsaima kaitsjana.

Maalähedasema tõlgenduse järgi sattus noor Mannerheim sõjaväelaseametisse paremate valikute puudumisel. Nagu enamik teisi inimesi, kel on normaalne enesealalhoiuinstinkt ja auahnus, mõtles ta ennekõike oma karjäärile ja tulevikule. Tema moraalijutlusta-